

โลกธรรมกับความเข้าใจการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน

The Worldly Vicissitude And Understanding Of Life In Modern Society

สมฤดี จันทร์กล้า*

Somrudee Chanklum*

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

*Corresponding Author's Email: somrudee.cha@mbu.ac.th

Received: 19/09/2021, Revised: 08/02/2022, Accepted: 04/04/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.19

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการวิเคราะห์ตามมุมมองทางพระพุทธศาสนาและปรัชญาเกี่ยวกับโลกธรรมกับความเข้าใจการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ซึ่งพบว่า โลกธรรมเป็นมุมมองที่มีต่อการพิจารณาสิ่งแวดล้อมรอบตัวไปตามกระบวนการแห่งปัญญา อีกทั้งต้องมีสติเป็นสิ่งควบคุมความประพฤติทั้งกาย วาจา อันจะสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้โดยไม่หวั่นไหว มีความสุขกายใจ และพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ จำเป็นต้องมีกรอบและแนวทางเป็นจุดยืนทางความคิด เพื่อจะได้ไม่ออกนอกกลุ่มนอกทาง ดังนั้นโลกธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมเสมือนเครื่องมือที่สำคัญยิ่งที่จะส่งเสริมการดำเนินชีวิตให้มีความสุขได้อีกประการหนึ่ง การศึกษาโลกธรรมเพื่อนำมาเป็นการรอบการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันจึงได้กำหนดแนวปฏิบัติเป็นเสมือนกรอบของการดำเนินชีวิต เพราะไม่ว่าจะพบเจอสถานการณ์ใดก็ตาม โลกธรรมจะสอนให้คิดตามเหตุปัจจัย พิจารณาถึงแง่บวกและแง่ลบ ส่งผลให้เข้าใจและสามารถดำเนินชีวิตไปในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุขและได้เกื้อกูลสังคมรอบตัวเราให้มีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างมั่นคงในสังคมทุกระดับเป็นกัลยาณมิตรต่อกันและกัน

คำสำคัญ: 1. โลกธรรม, 2. การดำเนินชีวิต, 3. สังคมปัจจุบัน

Abstract

This academic paper aims to present an analysis based on Buddhist and philosophical perspectives on worldly morality and understanding of life in today's society. That found the worldly dharma is a perspective that has to consider the surrounding environment according to the process of wisdom. In addition, there must be

precepts to control behavior, both physically and verbally, which will be able to live in harmony with the surrounding environment without being shaken happy and be freed from all suffering life in today's society, especially in the age of globalization. There needs to be a framework and guidelines as a point of view. In order to go out of the way, the study of the world in order to be used as a framework for living in today's society. That has therefore set guidelines as a framework for living life. because no matter what the situation consider the positives and negatives. Resulting in understanding and being able to live happily in the present society and to support the society around us to be happy and to live together firmly in society at all levels to be friends with each other.

Keywords: 1. Worldly Vicissitude, 2. Way of Life, 3. Modern society

1. บทนำ

โลกธรรมเป็นธรรมคู่โลกเกิดขึ้นกับสังคมมนุษย์ทุกยุคสมัย พระพุทธเจ้าในฐานะผู้รู้แจ้งโลก ทรงเห็นความสำคัญของโลกธรรมได้แสดงลักษณะไว้ดังนี้

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม 8 ประการนี้ ย่อมหมุนไปตามโลก และโลกย่อมหมุนไปตามโลกธรรม 8 ประการ 8 ประการเป็นไฉน คือ ความได้ลาภ ความเสื่อมลาภ ความได้ยศ ความเสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม 8 ประการนี้แล ย่อมหมุนไปตามโลก และโลกย่อมหมุนไปตามโลกธรรม 8 ประการนี้ ซึ่งธรรม 8 อย่างนี้ ควรกำหนดรู้ อันเป็นสภาพไม่เที่ยง ไม่นั่นอน มีความแปรปรวน เป็นธรรมดา แต่ท่านผู้เป็นนักปราชญ์ มีสติ ทราบธรรมเหล่านั้นแล้ว พิจารณาเห็นว่ามีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ธรรมอันน่าปรารถนา ย่อมย้ายจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินร้ายต่ออนิฏฐารมณ์ เมื่อท่านขจัดความยินดีและความยินร้ายเสียได้ จนไม่เหลืออยู่ อนึ่ง ท่านทราบทางนิพพาน อันปราศจากธุลี ไม่มีความเศร้าโศก เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภพ ย่อมทราบได้อย่างถูกต้อง” ในอังคุตตรนิกาย พระไตรปิฎก เล่มที่ 23 ข้อ 96 (มูลนิธิมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2554: 204-206)

การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันต้องเผชิญกับปัญหาหลายอย่าง ซึ่งผสมด้วยโลกธรรม แต่เนื่องจากมนุษย์หมกมุ่นและวิ่งตามกระแสของโลกจนลืมพิจารณาโลกธรรม ซึ่งเป็นสภาวะอยู่รอบตัวในทุกก้าวของการเดินชีวิต อีกทั้งมนุษย์เองไม่สามารถปรับตัวหรือทำความเข้าใจให้ถูกต้องตามมุมมองทางพุทธศาสนาพระพุทธเจ้า ได้พิจารณาเห็นตามความเป็นจริงว่า มีได้ก็ต้องเสื่อมได้เป็นของธรรมดา ในโลกนี้ไม่มีว่าสัตว์หรือบุคคล ย่อมหนี ลาภ ยศ เสื่อม นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ สิ่งเหล่านี้ไม่มีใครหนีพ้น เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์จึงต้องยอมรับและเผชิญกับโลกธรรมด้วยปัญญาอันถูกต้อง ผู้เขียน ได้ประสบกับปัญหาในเรื่องของการทำงาน เพื่อนร่วมงาน บรรยากาศของการทำงาน ที่ไม่เป็นผลดีกับผลสัมฤทธิ์ของงาน และ

จิตใจของตัวผู้เขียนเอง แต่เมื่อพิจารณาได้ว่า โลกธรรม 8 หลักคำสอนในพุทธศาสนาเมืองค์ธรรม ที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ จึงเห็นว่าหากมีการศึกษาโลกธรรม และนำมาปรับใช้กับการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน น่าจะเป็นประโยชน์ต่อความต้องการของคนวัยทำงาน และยุคสมัยใหม่ ซึ่งต่างพากันหมกมุ่นแข่งขันด้วยการวิ่งตามความสำเร็จทางวัตถุ จนลืมพิจารณาว่าโลกธรรมเป็นธรรมคู่สังคมมนุษย์ และทำให้เข้าใจการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันได้

2. โลกธรรมในทัศนะของพุทธศาสนา

พระพุทธพจน์กล่าวถึงโลกธรรมมาในขุททกนิกาย พระไตรปิฎก เล่มที่ 25 ข้อ 89 ด้ความว่า

“โลกธรรม 8 ประการนี้แล ย่อมหมุนไปตามโลก และโลกย่อมหมุนไปตามโลก ธรรม 8 ประการเป็นไฉน คือ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข และ ทุกข์ แปรตอย่างนี้เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงในหมู่มนุษย์ ไม่ยั่งยืน มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา,ผู้มีปัญญา มีสติ รู้ความช้อนี้แล้ว ย่อมเพ่งอยู่ในความแปรปรวน เป็นธรรมดาของโลกธรรมนั้น” (มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554: 458-460)

อีกแห่งหนึ่ง ในอังคุตตรนิกาย พระไตรปิฎก เล่มที่ 23 ข้อ 96 ความว่า

“ภิกษุทั้งหลายลาภก็ดี ความเสื่อมลาภก็ดี ยศก็ดี ความเสื่อมยศก็ดี นินทาก็ดี สรรเสริญก็ดี สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี ย่อมเกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ย่อมเกิดขึ้นแก่ อริยสาวกผู้ได้สติ ภิกษุทั้งหลาย ในข้อนี้จะมิอะไรแปลกกัน มิอะไรผิดกัน มิอะไร เป็นข้อแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สติกับปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ฯ ภิกษุทั้งหลาย ลาภย่อมเกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ เขาไม่ตระหนักชัด ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า ลาภนี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่าลาภนั้นเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความเสื่อมลาภ ยศ ความเสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ย่อมเกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ เขาไม่ตระหนักชัด ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า ทุกข์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า ทุกข์นั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา แม้ลาภย่อมครอบงำจิตของเขาได้ แม้ความเสื่อมลาภ แม้ยศ แม้ความเสื่อมยศ แม้นินทา แม้สรรเสริญ แม้สุข แม้ทุกข์ย่อมครอบงำจิตของเขาได้ เขาย่อมยินดีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมยินดีร้ายในความเสื่อมลาภ ย่อมยินดียศที่เกิดขึ้น ย่อมยินดีร้ายในความเสื่อมยศ ย่อมยินดีสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมยินดีร้ายในนินทา ย่อมยินดีสุขที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมยินดีร้ายในทุกข์ เขาประกอบด้วยความยินดีร้ายอย่างนี้ ย่อมไม่พ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวชะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส เรากล่าวว่า ไม่พ้นไปจากทุกข์ ฯ ภิกษุทั้งหลาย ลาภย่อมเกิดแก่ อริยสาวกผู้ได้สติ อริยสาวกนั้น ย่อมตระหนักชัด

ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า ลากเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า ลากนั้นไม่เที่ยง เป็น
 ทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความเสื่อมลาภ ยศ ความเสื่อมยศ นินทา
 สรรเสริญ สุข ทุกข์ย่อมเกิดขึ้นแก่อริยสาวกผู้ได้สดับ อริยสาวกนั้นย่อมตระหนัก
 ชัด ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า ทุกข์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า ทุกข์นั้นไม่เที่ยง
 เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดาแม้ลาภย่อมครอบงำจิตของท่านไม่ได้ แม้
 ความเสื่อมลาภ แม้ยศ แม้ความเสื่อมยศ แม้นินทา แม้สรรเสริญ แม้สุข แม้ทุกข์
 ย่อมครอบงำจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินดีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินดีร้ายใน
 ความเสื่อมลาภไม่ยินดียศที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินดีร้ายในความเสื่อมยศ ไม่ยินดีความ
 สรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินดีร้ายในนินทา ไม่ยินดีสุขที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินดีร้ายใน
 ทุกข์ท่านละความยินดียินดีร้ายได้แล้วเด็ดขาดอย่างนี้ ย่อมพ้นไปจากชาติ ชรา
 มรณะโสกะ ปริทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมพ้นไปจากทุกข์
 ภิกษุทั้งหลายนี้แลเป็นความแปลกกัน ผิดกัน แตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้
 สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ” (มูลนิคมมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2554: 123-125)

พระพุทธพจน์เบื้องต้นซึ่งบอกว่าโลกธรรมเป็นของคู่โลก หากแต่ผู้ใดพิจารณาตามความเป็นจริง
 ย่อมสามารถเข้าใจโลกธรรมอย่างถูกต้อง โดยยินดีในอริยธรรมนั้น ขณะเดียวกันก็ไม่ยินดีร้ายกับอริยธรรมนั้น
 นอกจากนั้น โลกธรรมยังสามารถอธิบายได้ว่าเป็นธรรมที่ครอบงำสัตว์โลกอยู่ และสัตว์โลกย่อม
 เป็นไปตามธรรมนั้นเรียกว่าโลกธรรม โลกธรรมนั้น 8 อย่าง คือ มีลาภ 1 ไม่มีลาภ 1 มียศ 1 ไม่มียศ 1
 นินทา 1 สรรเสริญ 1 สุข 1 ทุกข์ 1 ในโลกธรรม 8 ประการนี้ อย่างไรก็ดีอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ควรพิจารณาว่า
 สิ่งนี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรรู้ตามเป็นจริง อย่า
 ให้มันครอบงำจิตได้ คืออย่ายินดีในส่วนที่ปรารถนาอย่ายินดีร้ายในส่วนที่ไม่ปรารถนา (สมเด็จพระมหา
 สมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2563) อีกอย่างหนึ่ง โลกธรรมย่อมครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกก็
 หมุนเวียนไปตามโลกธรรมเหล่านั้น พระพุทธเจ้าและพระอริยเจ้าทั้งหลาย แม้เมื่อประสบกับโลกธรรม
 ท่านกำหนดรู้ได้เท่าทันโลกธรรมว่าไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ความแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ท่านจึงไม่ยินดี
 ร้าย มีจิตสงบเป็นปกติ ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม สุข ทุกข์ ผู้มีใจเป็นบัณฑิตเพียงพร้อมด้วยคุณลักษณะแห่ง
 บัณฑิต แม้ต้องเผชิญโลกธรรมทั้ง 8 นี้ อย่างไรก็ดีอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะฝ่ายดีหรือฝ่ายชั่วย่อมมีใจตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว
 (สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี, 2546) โลกธรรมนั้นถือว่าเป็นธรรมที่มีประจำโลก ธรรมดาของโลกนั้น
 ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกก็เป็นไปตามมัน มี 8 อย่าง คือ มีลาภ ไม่มีลาภ มียศ ไม่มียศ นินทา
 สรรเสริญ สุข ทุกข์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำตามธรรมดาของโลก โดยเฉพาะเหตุการณ์ผันผวน
 ปรวนแปรไม่แน่นอนต่างๆ เป็นไปในทางดีบ้างร้ายบ้าง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2556) และโลก
 ธรรมหมายถึงธรรมที่มีประจำโลก ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลก และสัตว์โลกก็เป็นไปตามมัน (มหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย, 2539) จากเนื้อความเบื้องต้นผู้เขียนเห็นว่า โลกธรรม 8 เปรียบได้กับทุกสิ่งทุกอย่าง
 ในโลกนี้ ไม่มีอะไรเที่ยง ไม่มีอะไรแน่นอน ไม่มีอะไรเป็นตัวของเราเอง ในโลกนี้จะมีใครประสบแต่ความ

สมหวังตลอดชีวิตหาไม่ จะต้องพบกับคำว่าผิดหวังด้วย ผู้มีปัญหาหรือปัญญาชนที่ได้รับการศึกษาอบรมมาอย่างดีแล้ว ควรที่จะทำความเข้าใจว่า มีคนนินทา ก็ต้องมีคนชื่นชมสรรเสริญ มีความสุข ก็มีความทุกข์ได้ มีลาภก็ย่อมเสื่อมไป มียศก็ย่อมเสื่อมยศ หากเราหวังอะไรเกินเหตุ เมื่อเวลาเราผิดหวัง ไม่สมหวัง ก็จงทำความเข้าใจไว่ว่านั่นคือหลักโลกธรรม 8

โลกธรรมสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ฝ่ายอิฏฐารมณ์คือสิ่งที่พอใจของมนุษย์ ดังนี้ 1) ลาภ หมายความว่า ได้ผลประโยชน์ ได้มาซึ่งทรัพย์ 2) ยศ หมายความว่า ได้รับฐานันดรสูงขึ้น ได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโต 3) สรรเสริญ คือ ได้ยิน ได้ฟัง คำสรรเสริญคำชมเชย คำยกยอ เป็นที่น่ายพอใจ และ 4) สุข คือ ได้ความสบายกาย สบายใจ ความเบิกบาน บันเทิงใจเรริงใจ ส่วนอีกฝ่ายคือโลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์ คือ ความไม่พอใจของมนุษย์ ไม่เป็นที่ปรารถนา ประกอบด้วย 1) เสื่อมลาภ หมายความว่า เสียลาภไป ไม่อาจดำรงอยู่ได้ 2) เสื่อมยศ หมายถึง ถูกลดอำนาจความเป็นใหญ่ 3) นินทาว่าร้าย หมายถึง ถูกตำหนิติเตียนว่าไม่ดี ถูกติฉินนินทา หรือถูกกล่าวร้ายให้เสียหาย และ 4) ทุกข์ คือ ได้รับความทุกข์เวทนา ทรมานกาย ทรมานใจ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

โลกธรรม เป็นองค์ธรรมในพระพุทธศาสนาสามารถปรับใช้ให้เกิดเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตทั้งทางร่างกาย จิตใจเป็นอันมาก ในสังคมปัจจุบัน หลักโลกธรรมเป็นเครื่องมือควบคุมทางความคิดให้เราประพฤติปฏิบัติ โดย พรหมคุณาภรณ์, (2550) สรุปว่า โลกธรรมเป็นกรอบแนวคิดที่ถูกต้องงดงาม เพราะสามารถคุ้มครอง เส้นทางการดำเนินชีวิต การประกอบกิจการงาน ที่สำคัญเป็นสัจธรรมของชีวิต และเป็นสัจธรรมของโลกที่ต้องมีเกิด ต้องมีตาย ไม่มีใครเกิดมาแล้วอยู่ค้ำฟ้าเป็นอมตะ ไม่มีวันแก่ ไม่มีวันเจ็บ ไม่มีวันตาย เพราะนี่คือความเป็นจริงที่ไม่มีใครหนีพ้น แม้สิ่งในโลกนี้ ก็มีเกิดขึ้นตั้งอยู่และเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีลาภเสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ มีสรรเสริญ มีนินทา มีสุข มีทุกข์ หลักโลกธรรม 8 ประการนี้มีอยู่จริงในโลกใบนี้และจะยังคงอยู่ตลอดไป แม้แต่ความดี ความชั่วที่หลายๆ คนมักเข้าใจผิดอยู่เสมอว่า ทำดีได้ดี มีที่ไหน ทำชั่ว ได้ดีมีถมไป ขอให้เข้าใจและเชื่อมั่นเถอะว่า สัจธรรมของชีวิต ถือว่าเป็นกฎของธรรมชาติ เป็นสภาวะแห่งความเป็นจริง トラบชั่วกาลสมัย ที่จะมีต่อไป ทุกยุคทุกสมัย ตลอดกาลทำดี ย่อมได้ดี อย่างจริงแท้ แน่นนอน ทำชั่ว ย่อมได้ชั่ว จริงแท้ และแน่นนอน ไม่มีใครที่จะทำชั่วแล้ว ได้ดี และไม่มีใครที่ทำดีแล้ว จะไม่ได้ดี วันเวลาจะเป็นเครื่องพิสูจน์ ผลแห่งการกระทำ ไม่ว่าจะดี หรือชั่ว ไม่ว่าจะผลของความดี ความชั่ว จะหวานหรือขม แต่คุณค่าของความดีก็ยังคงเป็นความดี เป็นคุณธรรมที่งดงามในจิตใจตลอดเวลา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2550)

3. การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน

ปัจจุบันสังคมเข้าสู่ยุคดิจิทัล (Digital) ด้านการทำงาน และการใช้ชีวิต สังเกตได้จากการดำเนินชีวิตของคนง่ายขึ้น ทุกอย่างเชื่อมถึงกันเพราะเทคโนโลยีสามารถใช้ได้ทุกอุปกรณ์ ทุกที่ทุกเวลา จนทำให้การดำเนินชีวิตของผู้คนได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยี ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยเฉพาะเทคโนโลยีอัจฉริยะ (Intelligence) ที่สามารถตอบสนองการใช้ชีวิตแบบสะดวกสบายของคนมากขึ้น อย่างเช่น การ

ทำสื่ออัจฉริยะที่มีระบบเชื่อมโยงกับหัวใจ สัญญาณชีพ สามารถส่งข้อมูลด้านสุขภาพไปยังหน่วยกู้ชีพหรือโรงพยาบาล นอกจากนี้ ยังเกิดการบูรณาการระหว่างโลกเสมือนกับโลกจริง (Integration) นั่นคือ ผู้คนเริ่มเข้าใจโลกจริงกับโลกเสมือนมากขึ้น เช่น สถานบริการ สปา สมุนไพร บางแห่งได้ให้ผู้ใช้บริการสวมแว่น VR (Virtual Reality) ขณะนวด ซึ่งแว่น VR นี้จะแสดงภาพและบรรยากาศของทะเลได้อย่างชัดเจน ทั้งเสียงคลื่นลมและกลิ่นของทะเล หรือที่ร้าน เอ ไอ เอส ที่เปิดโซนสุขภาพให้ลูกค้าได้ออกกำลังกายบนลู่วิ่งหรือปั่นจักรยานพร้อมสวมแว่น VR เสมือนได้ปั่นจักรยานอยู่ในเส้นทางต่างๆ ที่ชื่นชอบ ซึ่งการดำเนินชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันนี้ จะเริ่มอยู่กับตัวเองมากขึ้น เรียนรู้คนอื่นน้อยลง (Isolation) เห็นได้ชัดจากการที่หลายครั้ง เรามักจะก้มหน้าเพื่อคุยกันผ่านโปรแกรมสนทนา มากกว่าการเงยหน้าเพื่อพูดคุยกัน

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันนั้น มักจะใช้อารมณ์ในการตัดสินใจมากกว่าเหตุผล (Irrationality) แต่ในรายล้อมมีดีเช่นกัน ในการกระทำและพฤติกรรมต่าง ๆ ภูมิปัญญาโบราณได้เผยแพร่มากขึ้น เพราะสามารถตรวจสอบเรื่องต่างๆ ได้ง่ายขึ้นรวดเร็ว โดยผ่านเทคโนโลยี มีการส่งต่อข้อมูลและกระจายข่าวเกี่ยวกับการทำผิดของคนมากขึ้น และด้วยความรวดเร็วของเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน เกิดการสนใจดูแลจิตใจของตนเองมากขึ้น ผู้คนจะหาสิ่งยึดเหนี่ยวหรือสิ่งที่เปี่ยมแรงบันดาลใจมากขึ้น เพราะได้รับข้อมูลทุกอย่างเร็วเกินไป หนังสือประเภทหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ หรือหนังสือประเภทสร้างแรงบันดาลใจ จึงเป็นหนังสือที่ยังขายดี การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันนี้ จึงควรใช้ชีวิตด้วยความมีสติและรอบคอบ ไม่ไหลไปตามกระแส (เอกก์ ภทรธนกุล, 2560) . จะเห็นได้ว่ารูปแบบการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบัน มีความแตกต่างจากคนไทยในอดีต เนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อให้ทันกับยุคโลกาภิวัตน์ ที่เคลื่อนไปอย่างรวดเร็ว สิ่งเหล่านี้สร้างความเจริญให้กับคนไทยในด้านวัตถุอย่างต่อเนื่อง แต่กลับสร้างความเสื่อมทางด้านจิตใจ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาเชิงจริยธรรมมากมายในการดำเนินชีวิตของคนไทยสังคมปัจจุบัน ในทุกกลุ่มสาขาอาชีพ พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ (ชัยยันต์ สีบกระพันธ์), (2556). ข้อมูลเบื้องต้นชี้ให้เห็นว่าการเสพเทคโนโลยีโดยขาดการพิจารณา หรือขาดการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น หากเกิดภาวะความตึงตันทางอารมณ์ย่อมไม่สามารถหาทางออกได้ถูกต้อง จนเผชิญกับปัญหาหรือโลกธรรมด้านลบอย่างมีขอบข่ายปัญหาแก้ไข

สิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์คือการสร้างความสัมพันธ์กันและกัน เพราะความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อตนเองและตัวผู้อื่น อะไรเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต มนุษย์ควรดำรงอยู่อย่างไรจึงจะสมกับเกิดมาเป็นคน มีหลักตายตัวอะไรหรือไม่ที่จะตัดสินคุณธรรมความดี ถ้ามีหลักนั้น คือหลักอะไรเป็นต้น เพราะในความเป็นจริง ในการดำรงชีวิตคนคนหนึ่ง นอกจากจะต้องมีความสัมพันธ์กันโลกภายนอกแล้วเขายังจะต้องอยู่กับสิ่งอีกสองสิ่ง สิ่งแรกคือตัวเองและสิ่งที่สองคือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน (วิทย์ วิศทเวทย์, 2540) เนื่องจากว่าชีวิตในสังคมมนุษย์ควรมีระเบียบพอสมควร เพื่อให้ชีวิตของเรามีระเบียบ เราควรรยอมรับระเบียบกฎเกณฑ์บางอย่างของสังคมที่เห็นด้วยปัญญาแล้วว่ามีประโยชน์ เป็นไปเพื่อความสุข และยอมรับ

ความจริงบางอย่างในสังคม เช่นสังคมได้เปลี่ยนไปแล้วอย่างไรเราต้องเข้าใจ พร้อมปรับตัวปรับใจให้ถูกต้อง ไม่ตะแบงแข่งขันแต่ควรยึดหยุ่นตามกรณีอันควร นอกจากนี้เราต้องมีหลักในการดำเนินชีวิต รวมทั้งข้อปฏิบัติที่จะทำให้เราเจริญขึ้นมีความก้าวหน้าในชีวิตตามสมควร ทั้งนี้ต้องหมายความว่าก้าวหน้าไปในทางที่ดีงาม ทางที่เป็นบุญกุศลทางที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและชุมชน (วศิน อินทสระ, 2529) สำหรับการดำเนินชีวิตตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตที่ดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นได้ถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด การดำเนินชีวิตด้วยเบญจธรรมตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาททำให้มีความเมตตา กรุณาความปรารถนาดีต่อผู้อื่น เลี้ยงชีพในทางที่สุจริต รู้จักควบคุมตนเองไม่หลงใหลในความกำคุณ 5 มีความซื่อตรง รู้สึกตัวเสมอว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ปฏิบัติได้มีความสุขในการดำเนินชีวิต (พระวิระศักดิ์ วีระบุญโญ, 2561) ผู้เขียนเชื่อว่าสังคมมนุษย์จำต้องเกื้อกูลกันและกัน หรือต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน หากเกิดปัญหาจนไม่สามารถแก้ไขก็ต้องมีเพื่อนหรือกัลยาณมิตรคอยปลอบประโลม และช่วยแก้ไขปัญหา เพื่อหาทางออกด้วยปัญญา

อีกประการหนึ่ง รูปแบบการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันมีความหลากหลายไปตามกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างรวดเร็ว มีการการดำเนินชีวิตแบบสุขนิยมยึดการท่องเที่ยวเป็นหลักมีการให้รางวัลกับชีวิตในขณะที่เดียวกันก็ให้ความสำคัญกับครอบครัว ซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตแบบคนรุ่นใหม่ การดำเนินชีวิตแบบทันเทคโนโลยี การดำเนินชีวิตของคนกลุ่มนี้มักชอบติดตามเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เปิดรับข่าวสารติดตามตลอดเวลาจัดว่าเป็นการดำเนินชีวิตแบบอิสระใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์และเป็นตัวช่วยในการตัดสินใจต่างๆ การดำเนินชีวิตตามกระแสนิยม คนกลุ่มนี้ชอบให้ตัวเองเป็นที่สนใจ ติดตามข่าวสาร และติดตามผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง เพื่อให้ตนเองเป็นผู้ที่มีคนรู้จักเป็นพิเศษ การดำเนินชีวิตแบบรักครอบครัว คนกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับครอบครัว ทำทุกอย่างเพื่อครอบครัว การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ก็เพื่อครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ การดำเนินชีวิตแบบอนุรักษ์วัฒนธรรม คนกลุ่มนี้สนใจอารยธรรมเก่าแก่ ที่มีมาแต่โบราณ และให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเช่น ชอบแต่งกายแบบไทย เพื่อสะท้อนความเป็นไทย และอยากให้คนอื่นอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเหมือนกับตนเอง (พระวิระศักดิ์ วีระบุญโญ, 2561)

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต และ ปัจจัยของแต่ละคนที่ไม่เหมือนกันนั้น สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 7 มิติ ซึ่งชีวิตของเราทุกคนย่อมหนีไม่พ้นมิติเหล่านี้ ได้แก่ สังคม (Social) อาชีพการงาน (Career) องค์กรความรู้ (Knowledge) ความมั่งคั่ง (Wealth) ตัวตน (Self) จิตวิญญาณ (Spirit) และ สุขภาพ (Health) ซึ่งแสดงออกโดยผ่านการใช้เวลาในการทำกิจกรรม การแสดงความคิดเห็น ความสนใจที่ประพฤติปฏิบัติเป็นประจำบริบทสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มคนนั้นอาศัยอยู่ ผู้เขียนเห็นว่ารูปแบบการดำเนินชีวิต คือ เป็นความพฤติกรรม ความเป็นอยู่ของบุคคลที่แสดงออกผ่านการใช้เวลาในการทำกิจกรรม ความเป็นอยู่ ความสนใจ และความคิดเห็น ตามองค์ประกอบดังกล่าว

ข้างต้น ซึ่งในแต่ละบุคคลหรือกลุ่มคนจะมีรายละเอียดของรูปแบบในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ตามแต่บริบทของสภาพแวดล้อมที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นอาศัยอยู่

4. โลกธรรมเพื่อเข้าใจการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน

โลกธรรม องค์ธรรมในพุทธศาสนาตามแนวคิดของผู้เขียนมองว่า ในสังคมปัจจุบัน การจะดำเนินชีวิตด้วยความเข้าใจนั้น ค่อนข้างเป็นไปได้ยาก ด้วยปัจจัยภายนอกและภายในหลายประการ อาทิ รูปแบบของเทคโนโลยีอัจฉริยะ มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน และการดำเนินชีวิตต้องพบเจอปัญหามากมาย ในขณะเดียวกัน ภูมิคุ้มกันด้านจิตใจมีน้อยลง สวนทางกับวิทยาการและเทคโนโลยีเจริญมากขึ้น เป็นผลให้เราก็ยังพบเห็นความหนักหน่วงและความรุนแรงของปัญหาเพิ่มเป็นทวี ซึ่งพอจะแบ่งลักษณะของการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ดังนี้

1) การดำเนินชีวิตแบบสุขนิยม ท่องเที่ยวให้รางวัลกับชีวิต ให้ความสำคัญกับครอบครัว เป็นการดำเนินชีวิตแบบคนรุ่นใหม่ บุคคลอื่น สิ่งอื่นไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง

2) การดำเนินชีวิตแบบรักครอบครัว สนใจปัญหาชีวิตอันเนื่องมาจากครอบครัว คือ ชีวิตยุ่งยาก สับสนเพราะครอบครัวประสบภาวะขัดข้อง ขาดความอบอุ่น ไม่ราบรื่น จึงทำทุกอย่างเพื่อครอบครัว

3) การดำเนินชีวิตแบบอนุรักษ์วัฒนธรรม สนใจการอนุรักษ์ รักในสิ่งดีงาม และถูกต้องในขณะเดียวกันต้องการให้บุคคลอื่นมีแนวคิดไปในทิศทางของตน กลุ่มตน บางครั้งอาจทำให้เกิดการพัฒนาที่ถูกต้อง

4) การดำเนินชีวิตแบบทันเทคโนโลยี ติดตามข้อมูลข่าวสาร ความเป็นไปของสังคมรอบตัว เปิดใจยอมรับเทคโนโลยีที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ในทุกด้าน มีความเป็นอิสระ หรือเป็นไปตามกระแสนิยม หรือ ปลดปล่อยให้นิยามของสังคมนำทางชีวิตมากจนเกินไป

5) การดำเนินชีวิตตามกระแสนิยม วิธีการดำเนินชีวิตมีความยาก ชอบทำตนให้เป็นที่สนใจของสังคม ติดตามผู้มีชื่อเสียง เสียความเป็นตัวของตัวเอง และผู้เขียนมีความเห็นว่า การจะดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันให้เกิดคุณค่า ต้องทำความเข้าใจว่าทุกปัญหามีเหตุปัจจัยที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของการดำเนินชีวิต และรูปแบบความเป็นมาของบุคคล แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาต่างๆ ในชีวิต เมื่อพิจารณาโดยใช้ โลกธรรม ให้ซึ่งแล้วเกิดจากเหตุปัจจัยภายในตนเป็นปฐม (อันดับแรก) เหตุปัจจัยภายในตนที่เป็นตัวการสร้างปมปัญหาชีวิตให้แก่มนุษยชาติประกอบด้วย 3 ตัวการด้วยกัน คือ ความอยากได้ อยากมี อยากเป็น อยากหลุดพ้นจากภาวะจำใจ โดยแสดงความอยากนั้นออกมาอย่างไร้คุณธรรม ความถือตัวถือตน ถือพรรคถือพวกพ้องของตน หวงแหนทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่คิดว่าเป็นของตน ความเห็ดผิตเพี้ยนจากสังขธรรม ความยึดมั่นถือมั่นในความเห็นความเข้าใจของตน ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของใคร อาจเรียกง่าย ๆ ว่าความเห็นที่ไม่ประกอบด้วยธรรม ไม่เป็นธรรม และไม่ถูกธรรม ปัจจัยภายนอก สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สังคม และสัมพันธภาพกับผู้บังคับบัญชา บุคคลทั่วไป เพื่อนร่วมงาน บริวาร

และสิ่งที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งในมุมมองของผู้ศึกษาคือการทำงานร่วมกันกับเพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมประกอบวิชาชีพ และลักษณะของการประกอบอาชีพ การทำงานที่ต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อร่วมงาน เจ้านายลูกน้อง ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา การพิจารณาความดีความชอบ ความพอใจ และความไม่พอใจ ทั้งในส่วนที่คิดว่าควรเป็นและเป็นไปตามเหตุปัจจัย การนำหลักโลกธรรม สิ่งธรรมดา เป็นสากล ความไม่เที่ยงแท้ ตายตัว มาพิจารณา ช่วยในการดำเนินชีวิต การทำงาน การดำรงตนและการรักษา สัมพันธภาพทุกภาคส่วน ช่วยปรับความคิด จิตใจ ซึ่งจะทำให้การประกอบกิจการงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ กิจกรรมต่าง ๆ ผ่านพ้นไปได้ดี การปรับและทำความเข้าใจถึงความหมาย โลกธรรม ตามหลักคำสอน 4 คู่ ความหมายของโลกธรรม ซึ่งเป็นธรรมดา สากล สิ่งที่จะต้องเกิดขึ้น และดับไป ได้มา และสูญไป ช่วยให้ผู้ศึกษา สามารถก้าวผ่าน อุปสรรค ปฏิบัติทางด้านลบที่ส่งผลต่อความรู้สึก จากเพื่อนร่วมงานในการทำงาน ได้เป็นอย่างดีและเมื่อเข้าใจปัญหาตามหลักโลกธรรม 8 ซึ่งเป็นธรรมดาของโลก แต่ถ้าไม่เข้าใจโลกธรรมเราจะถูกโลกกระทบทำให้เกิดทุกข์ มีลาภ ก็เสื่อมลาภ, มียศ ก็เสื่อมยศ หวงยึดติด อำนาจกินอาหารกตมาคาร ภูมิใจการมีลาภ มีอำนาจ แต่จิตใจมีอึดตาเสื่อมเป็นธรรมดา ต้องตนเตือนตน มันไม่จริง มีสรรเสริญ ย่อมมีการ นินทา ให้เรารู้ทันจะไม่ หวั่นไหว และเกิดความสุข ก็เกิดทุกข์ได้ บางคนพบคู่ชีวิตคิดว่าใช่ แล้วมีความสุขมากแต่เมื่อผิดหวังก็ทุกข์มาก คนที่เข้าใจโลกธรรมเป็นคนโชคดีเพราะมีความสุขง่ายผ่อนคลายชีวิต ผ่อนสั้นผ่อนยาวรู้จักสมมุติและวิมุติ รู้จักละรู้จักวางได้ และที่สำคัญ รู้จักสวมและถอดหัวโขนได้ด้วยใจที่เบาสบาย

ความสำคัญของการนำหลักโลกธรรม มาพิจารณาในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากสภาพสังคมของผู้คนในยุคปัจจุบัน การใช้ชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของผู้คนเน้นที่การแสวงหาความสุข ความสบายภายนอก ซึ่งมีส่วนประกอบของความอยากในกิเลสทั้งหลาย (อยากได้ อยากมี อยากเป็น และการยึดติดในชีวิต) การยึดติดดังกล่าวนี้เป็นเครื่องครอบงำจิตใจเป็นเหตุแห่งความทุกข์ทั้งปวง การทำมองเรื่องต่างๆ ประเด็นที่แตกต่าง มุมมองความคิดเห็นนั้นมุ่ง ให้ผู้คนได้เข้าใจปัญหาอย่างชัดเจน ด้วยความมุ่งหวังให้ผู้คนทั้งหลายเข้าใจชีวิต รู้เท่าทันกิเลสซึ่งเป็นหลักสากลทั่วไปของชีวิตมนุษย์ ความทุกข์ ความสุข ที่เกิดขึ้นย่อมไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะไม่ว่าจะเป็นชนชาติ สัญชาติ ประเทศ ศาสนาใดๆก็ตาม ย่อมเป็นไปตาม นี่การที่ผู้คนรู้ไม่เท่าทันแล้วหลงยึดติดกับความอยากทั้งหลาย ชีวิตจึงได้รับแต่ความทุกข์อย่างแสนสาหัส การแนะนำให้ผู้คนไม่ยึดติดหรือการละวางปัญหา สังคมที่มีความสับสน มีความคิดที่แตกต่าง ไม่ว่าจะเกิดจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่ง โลกธรรม 8 เป็นเรื่องของโลกที่มีอยู่ประจำกับชีวิตของมนุษย์ สังคมทุกสังคม ฉะนั้นแนวทางการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันและสังคมโลกมนุษย์ เป็นความจริงที่ทุกคนต้องประสบด้วยกันทั้งนั้นหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่คนส่วนมากก็มักมีความยินดี ปลดปล่อย ยึดติด เพลินอยู่ในอิฏฐารมณ์ ไม่ได้พิจารณาตามความเป็นจริงว่า ทุกสิ่งมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ไม่ได้เตรียมใจไว้กับการเปลี่ยนแปลง และต้องเข้าใจความหมายของโลกธรรม ว่ามีลาภเสื่อมลาภ ๆ ไม่ใช่ว่าแค่นั้น ต้องเข้าใจว่าไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ เกิดขึ้นได้ทุกกาลเทศะ เกิดกับบุคคลทุกเพศทุกวัยไม่ว่ายุคไหนสมัยไหนก็ตามชาติไหน ศาสนาไหนประสบด้วยกันทั้งนั้น เมื่อถูกโลกธรรมมากระทบทั้งฝ่ายอิฏฐารมณ์และ

อนิภูตรามณ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตตโต, 2556) การใช้สติ ใช้สมาธิความอดทนอดกลั้นต่อสิ่ง
ที่มากระทบมีทางเดียว คือต้องใช้สติกลับทบทวน ใช้ปัญญาไตร่ตรองในที่สุดเราก็ชนะตัวเองได้ อยู่ใน
สังคมปัจจุบันได้อย่างไม่ทุกข์ หากจะพิจารณาหลักโลกธรรม มาพิจารณาการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน
ในการดำรงตนในสถานะข้าราชการต้องตระหนักให้มากในเรื่องการปฏิบัติงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ
ควรระมัดระวังในเรื่องการวางตัว กับคนรอบข้างอย่างยิ่ง เพราะเมื่อวันเกษียณเวียนมาถึง ตำแหน่งต่างๆ
ก็เกษียณไปด้วย เราจึงต้องเร่งทบทวน ฝึกฝน หรือทำความรู้จักให้คุ้นชินกับความรู้สึกที่จะเกิดขึ้นในวัน
เกษียณได้ ซึ่งการปรับตัวต้องมีมากสิ่งนี้อาจฝึกได้ดีมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งอาจจะเป็นการหาหนังสือที่
ชอบ หรือหาหนังสือธรรมะที่ว่าด้วยสัจธรรมของชีวิต เช่น เรื่องหลักธรรมะว่าด้วยโลกธรรม 8 ประการ
ได้แก่ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ มีสรรเสริญ มีนินทา มีสุข และมีทุกข์ ศึกษาเพื่อปรับอารมณ์หรือ
ความรู้สึกของตนเองไว้

ผู้เขียนมีความเห็นว่าเรื่องโลกธรรม 8 นี้ น่าจะเข้ากันได้ดีกับสถานการณ์เมื่อวันเกษียณมาถึง
เพราะได้สะท้อนให้เราได้รับรู้ว่า การมีลาภ ยศ สรรเสริญ และสุขนั้น ถึงแม้เราจะชอบ แต่มันก็จะไม่อยู่กับ
เราตลอดไป ไม่วันใดวันหนึ่งการเสื่อมลาภ ยศ นินทา และทุกข์ ย่อมเกิดขึ้นเป็นแน่แท้ (มนัสวี ศรีนนท์,
2562) เข้าถึง ในเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าจึงสอนให้เราได้ยอมรับมันให้ได้ โดยขณะที่ยังไม่เกษียณหรือยังไม่
เกิดสถานการณ์นั้น เราต้องอย่าประมาท ให้คิดไว้เสมอว่า ทุกสิ่งในโลกที่เรามีและเราเป็น สักวันก็จะไป
จากเรา ดังนั้น เราควรตั้งตนไว้เพื่อเผชิญสถานการณ์นั้นให้ได้ แต่ถ้าไม่ได้เตรียมตัวเตรียมใจไว้แล้ว การ
เกษียณหรือสถานการณ์ดังกล่าวเมื่อเกิดขึ้นกับเราแล้ว ย่อมไม่มีทางที่เราจะยอมรับได้ คงเกิดทุกข์หรือดิ้น
รนไปสารพัดอย่าง

เราจึงควรได้ทำความรู้จักโลกธรรมของชีวิตและงานไว้แต่เนิ่น ๆ ให้ได้ จึงจะไม่ทุกข์มากนักการ
นำหลักโลกธรรม มาพิจารณาผลด้านภายในตัวเองจะช่วยลดความขัดแย้งในใจตนเอง และช่วยให้การ
ทำงานต่าง ๆ การปฏิบัติหน้าที่ของตน ทั้งต่อตนเอง และสังคม ความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ
เพราะทุกสิ่งทุกอย่าง ล้วนเป็นไปตาม เหตุปัจจัยทั้งสิ้น การปรับใจเข้าใจในหลักโลกธรรมแล้ว ย่อมทำให้
เกิดความรู้สึกมีแรงผลักดันในการที่ก้าวข้ามสิ่งที่มากระทบ ทั้งด้าน อิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ ไปให้ได้
เพราะหากพิจารณาทุกเหตุปัจจัย จะเข้าใจว่า เมื่อมีทุกข์ ย่อมมีสุข เมื่อมีได้มา ก็ต้องมีเสียไป เมื่อเกิดขึ้น
ก็ดับลงได้ หลักในการคิดคือ สิ่งที่ทำไปนั้นดีหรือไม่ ทำไปเกิดโทษหรือคุณ ดีหรือชั่ว บวกลบคุณหาร กำไร
หรือขาดทุน มีคุณค่าหรือไร้ค่า สง่างามหรือเลวร้าย เมื่อพิจารณาให้ลึกตามหลักโลกธรรม ก็จะทำให้เจนนั่น
เบาลงปลอดโปร่ง เบาสบาย ในที่สุดก็อยู่กับโลกธรรมได้อย่างไม่ทุกข์ ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน ร่วม
กิจกรรมและ การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน

5. สรุป

หลักโลกธรรม เป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่มีความสำคัญยิ่งและจำเป็นต้องนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตหากมีความเข้าใจชีวิต และต้องการอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างยิ่ง ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัตินั้นเข้าใจและปรับจิตใจของตนเองเพื่อการดำเนินชีวิต ตามความคิดเห็นของผู้เขียน ซึ่งได้มีประสบการณ์และประสบกับปัญหาในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาภายในจิตใจตนเอง ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และปัญหาผลสัมฤทธิ์ของการทำงาน ผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้เขียนเห็นว่า การจะนำหลักธรรมในพุทธศาสนามาเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตนั้นสิ่งสำคัญยิ่งคือ ต้องนำมาประพฤติปฏิบัติให้ครบองค์ธรรม คือ ในหลักการตามแบบแผน เพราะ การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ความผิดหวัง ความสำเร็จทางโลกนั้น มิใช่ขณะที่แท้ไม่สามารถทำให้เกิดสุขได้อย่างยั่งยืนเพราะมันมีขึ้นมีลง หากความเที่ยงแท้แน่นอนไม่ได้การที่เอาชีวิตการทำงานความสุขต้องขึ้นอยู่กับความสำเร็จทางโลก เป็นไปไม่ได้ สุข ทุกข์ ลาภ ยศ เสื่อม สรรเสริญ นินทา เป็นของคู่กัน ไม่ได้เที่ยงแท้ (พระไพศาล วิสาโล, 2563) วิธีการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ต้องปรับใจ เราต้องยอมรับความเป็นจริง การจะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม ต้องแน่วแน่ทั้งภายในและภายนอก หลักโลกธรรม เป็นเข็มทิศ ชี้ให้เห็นว่าเมื่อหลักไม่พัวและต้องพบเจอเกี่ยวข้อง กับการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ต้องทำความเข้าใจและไม่ยึดติด ไม่ลุ่มหลง ไม่ยึดว่าเป็นตัวตน แต่ต้องดำเนินชีวิตด้วยความรู้เท่าทัน เพราะถ้ารู้เท่าทันแล้ว เราจะปฏิบัติตนต่อโลกธรรมนี้ได้ดี จะส่งผลให้เป็นคนที่ทำงาน ทำกิจกรรมต่างๆ ที่สำคัญ มีจิตใจที่เข้มแข็งและดำเนินชีวิตไปในสถานการณ์ ทุกสภาวะ ทุกมิติ ไม่ว่าจะมีความทุกข์ใดๆ กระทบจะไม่หวั่นไหว มีความเข้มแข็งทางจิตใจ เพราะ โลกธรรมนั้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างดีเยี่ยม เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าใจการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน เพราะหากเรามีความเข้าใจ ลาภและยศเป็นเครื่องมือและเป็นเครื่องเอื้อโอกาสในการที่จะดำเนินชีวิตประกอบการงาน มีสัมพันธภาพ และดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีคุณค่าและมีความสุข ในขณะที่เดียวกันขยายประโยชน์ให้เป็นวงกว้างไปในสังคมรอบตัว ช่วยสร้างสรรค์ให้โลกเป็นอย่างไรที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัส คือโลกแห่งความรักความเมตตา ปลอดภัยไร้การเบียดเบียน

การนำหลักโลกธรรม มาทำความเข้าใจ เพื่อให้เข้ากับการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ที่เปลี่ยนไปจากเดิม มีความหลากหลายในรูปแบบของการดำเนินชีวิต ตามลักษณะที่กล่าวแล้ว คนที่ดำเนินชีวิตเป็นรู้คุณค่าของการมีชีวิต จะใช้ประโยชน์จากหลักโลกธรรม ทั้งในแง่เป็นเครื่องทดสอบจิตใจ และเป็นเครื่องกำกับ เป็นภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็ง เมื่อเกิดมีภัยประสบกับภาวะที่ไม่พึงประสงค์ จะดำรงรักษาตนให้ข้ามผ่านไปได้ ไม่หวั่นไหว ไม่เสียเวลาในการดำเนินชีวิต เพราะโลกธรรม สอนให้ใช้ปัญญาเรียนรู้ถึงเหตุปัจจัย ที่มาที่ไป และเป็นเครื่องมือป้องกันแก้ไขส่งเสริมให้การดำเนินชีวิตก้าวไปข้างหน้าให้ได้ผลดียิ่งขึ้นต่อไป ยิ่งกว่านั้น หากจะมองในอีกมิติ การดำเนินชีวิตที่ผ่านทุกข์ ผ่านอุปสรรค แต่เมื่อผ่านไปได้ ย่อมเป็นประโยชน์ต่อตนเอง เป็นหลักประกันว่าต่อไปไม่ว่าเหตุการณ์จะหนักหนาเพียงใด จะสามารถผ่านไปได้ เมื่อผู้อ่านได้ทำความเข้าใจในหลักโลกธรรม แล้ว การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน จะมีความปลอดภัย ติงามได้ใน

ทุกสภาพสังคม ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตโดยใช้หลักโลกธรรม เป็นกรอบการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันสำเร็จแล้วอย่างครบถ้วนในองค์ธรรม

6. เอกสารอ้างอิง

- พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ (ชัยยันต์ สืบกระพันซ์). (2556). *บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ ในการดำเนินชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบัน*. คุษณินิพนธ์ศาสนศาสตร์คุษณินิพนธ์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2550). *ชีวิตที่สร้างสรรค์ สดใส และสุขสันต์*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย.
- พระวีระศักดิ์ วีระปัญโญ (อินทวิเศษ). (2561). *ศึกษาวิเคราะห์การดำเนินชีวิตด้วยเบญจธรรมตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มนัสวี ศรีนนท์. (2562). *ชีวิตวัยเกษียณ*. สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล. <https://il.mahidol.ac.th/th/i-Learning-Clinic/general-articles/,2562> เข้าถึงข้อมูล 8/7/2564.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 15*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2540). *ปรัชญาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 14 กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วศิน อินทสระ. (2529). *พุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: เจริญกิจการพิมพ์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2563). *นวโกวาท (ฉบับประชาชน)*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี). (2546). *มงคลในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2556). *ชีวิตที่สมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (ฉบับประมวลศัพท์)*. กรุงเทพฯ: สหธรรมมิก.
- เอกก์ ภทรธนกุล. (2560). *สหบรรณานุกรม*. คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.